

Analist ile İlk Buluşma, Otuz Yıl Sonra

Baba: Ama annen seni yıkıyor. Seni suya düşüreceğinden mi korkuyorsun?

Hans: Beni bırakacağından ve başımın suya düşeceğinden korkuyorum.

Baba: Ama annenin seni sevdiğini ve seni bırakmayacağını biliyorsun.

Hans: Sadece öyle düşündüm.

— Herbert Graf, 4 yaşında, Freud'un "Küçük Hans"ı

Yaklaşık otuz yıl önce Maud Mannoni (1965), Françoise Dolto'nun önsözünü yazdığı *Le Premier Rendezvous avec le psychanalyste* [Analistle İlk Buluşma] adlı bir kitap yayımladı. Bu eser aynı zamanda, çocuk analizine yönelik yeni bir üslup ve yaklaşımı onun aracılığıyla keşfeden geniş kamuoyunun analistle ilk karşılaşmasıydı. Bu üslup değişikliği, Dolto'nun analitik çalışmanın benzersizliğini, aile ilişkileri psikolojisinde önleyici tedavinin gerekliliğini ve daha da devrimci olarak, ebeveynlerin bilinçdışı ile çocuğun bilinçdışı arasındaki bağlantıyı vurguladığı önsözünden itibaren belirgindi: "Ebeveynlerin bilinçdışı psikoseksüel dinamiklerindeki gerilimleri ve rahatsızlıkları bilinçdışı olarak taşıyan, çocuktur" (s. 13-14).

Çocuk analizinde geleneksel kanıların bu şekilde altüst edilmesi, bir önceki yıl Mannoni'nin (1964) *L'Enfant arriéré et sa mère* adlı kitabının yayımlanmasıyla başlamıştı. Çocuğun, ebeveynlerinin semptomu olabileceği ilk kez kabul edildi. Bu bulgular daha sonra sadece Mannoni'nin değil, Alain Vanier'nin (1993a) deyimiyle Fransa'da çocuk psikanalizini yeniden icat eden Françoise Dolto'nun da klinik ve kuramsal çalışmalarına yön verdi ve bütün bir analist nesli için kılavuz oldu.

Çocukların sorunlarıyla ebeveynlerinininkiler arasındaki bağlantı psikanalitik konferanslarda veya yayınlarda Freud'un zamanından beri özel bir ilgi görmediği için, bu sürpriz etkisi daha da güçlüydü. Gerçi Freud (1909), Küçük Hans vakasında ebeveynlerinin fantazileri ile oğulun fobisi arasında bir süreklilik olduğu fikrini ortaya atmıştı ama bu konuyu ayrıntılı olarak ele almamıştı. Oidipus kompleksini keşfettiği andan itibaren ve tüm vaka tarihçeleri boyunca Freud sık sık ebeveynlerin belirli cinsel fantazilerinin bu kompleksin çocuklarda kurulma biçimini etkilediğini ima etti (örneğin, eşcinsel kız vakasında [1920]) ancak bu imalar daha fazla geliştirilmedi.

Psikanalizin babasının kızı olan ve çocuk analizi ile görevlendirilen Anna Freud (Bunun yarattığı sorunun karmaşıklığını bir düşünün!) çalışmalarında, çocuklarını "nevrotikleştiren" ebeveynlerin yetiştirme hatalarını vurguladı. Fantazi meselesi onun için en önemli konu değildi. Buna karşılık Melanie Klein (örneğin, 1961), her bebek yaşam ve ölüm içgüdüleri ile bağlantılı fantazi faaliyetleriyle uğraşmak zorunda olduğundan, fantazi yaşamının merkezi bir öneme sahip olduğunu savunmuştur. Ancak, Klein için bunlar çocuğun kendi fantazileridir. O, bebeği ailesinin bağlamından ayrı olarak ele alıp incelemiş görünmektedir. Ona göre, her yenidoğan üzücü fantazilerin pençesindedir, bununla aile geçmişinin pek ilgisi yoktur ve yetiştirilme tarzının ise daha da az ilgisi vardır. Çocukluğu nasıl olursa olsun, ebeveynleri ne düşünürse düşünsün veya ne yaparsa

yapsın, bebeğin fantazileri aşağı yukarı aynıdır. Kendi içine dönük ve başkasının fantazisiyle bağlantısı olmayan bu fantaziler, babanın penisinin annenin rahmine girmesi gibi arkaik ve parçalı nesnelerin erken yaşlarda çeşitli biçimlerde içe yansıtılması sonucu oluşur. Çocuğun yıkıcı dürtüleri, açgözlülüğü ve ayrıcalıklı sevgi arzusu, bu ilk fantazilerin kalıcı etkisini yansıtır. Klein'a göre, tüm çocuklar bu dramlarla başa çıkmak zorunda olduğundan, analiz sadece bariz rahatsızlık veya gelişimsel eksiklik durumlarında değil, normal çocukların sorunlarını ele almada da yardımcı olur.

Klein bebeğin fantazi sistemini bozabilecek dış olaylardan da zaman zaman bahseder ancak bunları sadece çocuğun geçmişinin “tarihsel” tarafında yer alan gerçeklik unsurları olarak görür. Analitik terapi, sadece çocuk acı çektiği için gereklidir. Bu acı, çocuğun yaşam öyküsü tarafından ağırlaştırılmış ya da hafifletilmiş olabilir.

Dolto (1982) için durum tamamen farklıdır. O, ebeveynlerin ifade edemediği şeylerin çocukları aracılığıyla ifade edildiğini söyler. Bu nedenle, çocuğun hayatındaki gerçekler bize üzücü görünse bile, çocuk acı çekmeyebilir. Acı veren şey, başka bir kayıttadır. Dolto için tarihsel gerçekler, dikkate alınması gerekse de ikincil öneme sahiptir. Söz konusu tarihin gerçeklerle hiçbir ilgisi yoktur.

Bu değişim nasıl gerçekleşmiş olabilir? Mannoni ve Dolto, Lacan'ın “Freud'a dönüş” dönemi olarak bilinen, yeni fikirlerin olağanüstü zengin ve verimli olduğu bir dönemde çalıştılar. Bu yıllar, “gösteren”e dalma, “Öteki'nin arzusu”nu belirleme ve büyük keşiflerin fırtınası içinde geçen yıllardı. Dolto, daha 1940'ların başlarında aile nevrozundan bahseden René Laforgue ile analizden geçmişti. Mannoni ise Uluslararası Psikanaliz Derneği'nde halihazırda tanınmış bir analistti ve 1938'de aile kompleksleri üzerine bir makale yazan Lacan ile bir süre analiz yapmayı ve çocukları ebeveynleriyle birlikte anlamaya yönelik çabalarıyla tanınan Winnicott ile bir süpervizyon çalışması yapmayı seçmişti.

Mannoni ve Dolto, işte bu kuramsal revizyon atmosferinde çocuk psikanalizi için belirleyici yeni bir etik ve yönelim sundular. Bu dönemde neler olduğunu anlamak için aşağıdaki kronolojiye bir bakalım:

Mayıs 1964: Maud Mannoni, *L'Enfant arriéré et sa mère* adlı kitabını yayımlar. Fikirleri sarsıcı bulunur:

Anne-çocuk ilişkisi, çarpık bir mercekle aracılığıyla kurulur. Çocuk, annesinin bilinçdışı isteklerini tatmin etmek için bir rol oynamaya çağrıldığı farkında değildir. Bilmeden, annenin arzusunda bir bakıma “alıkonulmaktadır”. [s. 63]

Kamuoyu sarsılmıştır. Psikanalitik kurama dayananlar da dâhil, belli tarifler izlenerek çocuk yetiştirmenin düzeltilebileceğine inanmak, çocukların bizim kontrolümüz dışında, gizemli, korkutucu, bizim ötemizde olan bir şey, yani bilinçdışı tarafından hasta edilebileceğine inanmaktan daha kolaydır.

1965: Mannoni, analist ile ilk buluşma üzerine yaptığı çalışmasını, Françoise Dolto'nun önsözüyle birlikte yayımlar. Çeşitli klinik örnekler, analist ile karşılaşmanın ayırt edici özelliklerini vurgular: maskelerin düşüp bir hakikatin ortaya çıkabileceği, ayrıcalıklı ve diğerlerinden farklı, “büyülü” bir an.

Analist ile görüşme, kişinin öteki aracılığıyla kendi yalanıyla karşılaşmasını içerir.

Ne bir hekim ne bir psikolog ne de bir eğitimci olan analist, danışanın talebine cevap vermenin zevkinden “koparılmıştır.” Burada reçete, tavsiye veya düzeltici egzersizler yerine çocuğun talebinin ve arzusunun karmaşıklığının ön plana çıktığı farklı bir aydınlatma sunulur. Bu kitabın alt başlığı, *Çocuk Kendisiyle Karşılaşır*'dır. Çünkü önemli olan, çocuğa ait olanı ona geri vermek, çocuğun böylece ebeveynlerinin yükünü taşımak zorunda kalmaması ve Dolto'nun

çocuğun cinsiyetinin gerçek ruhu olarak adlandırdığı kendi yolunda büyümeye devam edebilmesidir. Çocuk, söylenmemiş her şeyi kavrar; onun semptomu, ebeveynlerinin yalanıdır. Sadece çocuğa değil ebeveynlere de borçlu olduğumuz saygıya sürekli dikkat eden Dolto bu kitabın önsözünde, ebeveynlerin, arabasının lastiği patladığında ya da başka bir araçla çarpıştığında kaza yapan bir sürücünden daha suçlu olmadığını açıklar. Hezekiel 18:2'den* ödünç aldığı cümleyle, ebeveynlerin ekşi üzümeleri yediklerini ve çocukların dişlerinin kamaştığını söyler. Ebeveynler ve küçük çocukları, bilinçdışı libidinal rezonanslarla dinamik bir şekilde birbirine bağlıdır. Freud'un Küçük Hans'a atıfta bulunarak belirttiği gibi, annenin konumu kolay değildir. O sadece kaderin figürü olarak görünür.

Çocuğa yaratıcılığını, düşünme ve büyüme özgürlüğünü geri vermek, ebeveynleri suçlu olarak görmemek... Bu, etik bir mesele değil midir? Burada, Dolto'nun önsözünü Çocuk Hakları Bildirgesi'ne ilk kez göndermede bulunarak bitirdiğini hatırlatalım.

1967: *L'Enfant, sa 'maladie' et les autres* [Çocuk, Onun "Hastalığı" ve Ötekiler] kitabını yayımladığı yıl Mannoni, Paris'te çocuk psikozları üzerine çalıştaylar düzenler. Bunlara Lacan da katılır, Ronald Laing ve "anti-psikiyatristler" davet edilir; çalıştayda Winnicott'un bir makalesi okunur, Dolto "Dominique vakasını" ilk kez burada sunar. O birkaç gün, çocuk analizinin ilerlediği tamamen yeni yönü vurgulayan önemli bir olaydır. Bu tarihten itibaren, çocuğu aileden bütünüyle ayrı bir varlık olarak görmek artık mümkün değildir. Aynı şekilde, çocuk analizini "tali bir sanat" olarak ya da çocuk psikozunu psikanalitik terapinin kontrendikasyonu** biçiminde görmek de imkânsızdır.

* "İsrail için, 'Babalar koruk yedi, çocukların dişleri kamaştı.' diyorsunuz. Bu deyişle ne demek istiyorsunuz?" (*Kitab-ı Mukaddes*, Hezekiel 18:2.) – ç.n.

** Kontrendikasyon, bir tedavinin uygulanması veya bir ilacın kullanılmasının tehlikeli olacağı durumları ifade eder. – ç.n.

1969: Françoise Dolto, Doktor X adıyla Europe No. 1 radyo istasyonunda yayınlara katılır. Dinleyicilerin sorularına verdiği yanıtlarda, baba işlevinin ve simgeselin ¹ önemini vurgular ve aile sır-

- 1 Baba-nın-Adı (*le nom du père*) veya Baba Metaforu, hem babanın 'hayır'ı [no/non – ç.n.] hem de babanın adı [name/nom – ç.n.] olarak duyulabilir. Bu kelime oyunu, Lacan'ın simgesel kastrasyon olarak anladığı iki boyutu içerir: enest yasağını uygulayan olumsuz taraf ("Hayır," der baba, "annenin fallusu, onun arzusunun tek nesnesi olamazsın.") ve çocuğu sosyal dünyaya, dilin alanına yerleştiren, çocuğun nesiller arası düzende (bir babanın ve bir annenin oğlu ya da kızı olarak) yer aldığı olumlu taraf. Lacan'ın "baba metaforu" ifadesi, sadece *non/nom* kelimesinin çift anlamına atıfta bulunmakla kalmaz, aynı zamanda çocuk konuşan bir özne hâline geldiğinde geri dönüşü olmayan bir şekilde kaybedilen şeyin metaforu olarak bizatihi dili işaret eder. Özne konuşurken dil aracılığıyla ilkel özleminin nesnesini simgelediğini bilmez. Dolayısıyla Lacan için kastrasyon sadece penisi kaybetme korkusu veya onun eksikliği değildir. Bu, anne ile çocuk arasındaki imgesel bağı koparan ve oğlan ya da kız çocuğuna bu kaybı kelimelerle simgeselleştirme yeteneği kazandıran simgesel bir işlemdir. Bu nedenle, penisi kaybetme korkusu ya da penise sahip olmamanın yarattığı hayal kırıklığı, "anatomik kaderimizden" değil; anne, baba ve çocuğun içinde yer aldığı özneler arası alanda işleyen dinamiklerden kaynaklanır.

Simgesel düzen, dil ve kültürün düzenidir; çocuğun enest yasağının (baba metaforu) işleyişi yoluyla bilmeden içine yazıldığı eş zamanlı yapıdır. Simgesel kavramı, ilk olarak yapısal antropolog Lévi-Strauss tarafından ortaya atılmıştır. Lévi-Strauss, akrabalık ilişkilerinin temel yapılarında işleyen permütasyonların, enest yasağını doğayı kültüre dönüştüren bir yasa olarak belirlemenin yanı sıra, dil ve kültürün bilinçdışı düzeyde işleyen simgesel bir sistem tarafından şekillendirildiğini de ortaya koymuştur. Lacan, Lévi-Strauss'un bazı bulgularını psikanalitik alana uygulamış ve çocuğun enest yasağına boyun eğmesinin, dilin içine girmesiyle eş zamanlı olduğunu göstermiştir. Oidipal dinamikler ve dil arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamak için yapısal dilbilimin bulgularına başvurmuş ve Freud'un (1920) ünlü *fort/da* oyunu örneğini ve Roman Jakobson'un (1971) fonolojisini kullanarak dil ediminin ilkel bastırma süreciyle nasıl el ele gittiğini göstermiştir. Jakobson, her dilin yapısal olarak 12 çift farklı sesli fizyolojik karşıtlığa indirgenebileceğini göstermiştir ve bunları bipolar fonemik karşıtlıklar olarak adlandırmıştır. Buna Almancadaki *o/a* karşıtlığı örnek verilebilir. Bu nedenle, Freud'un torunu

rının düzeneklerini kınar. Söylenmemiş, sessizliğe mahkûm edilmiş şeylerin çocuğun içinde kalıcı olarak susturulmuş (“öldürülmüş”) şeyler yaratabileceğini ve bunların semptomlar şeklinde ortaya çıktığını açıklar.

Eylül 1969: Mannoni, Lacan ve Robert Lefort’un desteğiyle, Bonneuil-sur-Marne Deneysel Okulunu kurar.

Âdeta Mayıs 1968’in gürültüsünü yankılayan yeni fikirler, o dönem analistlerinin rahatça oturduğu koltukları sarsar. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır: Ebeveynler kendilerini yeni şekillerde yarılatacak, pediatrikler çocukları farklı bir kulakla dinleyecek, sosyal hizmet uzmanları ve diğer terapistler uyum ve rehabilitasyon kavramlarını sorgulayacaktır. Psikanalizi gözden geçirmeye mecbur olan analistler, çocuğun talebi ve ızdırabı hakkındaki soruları yeniden düşünmek zorunda kalacaktır.

Bu mesaj, çocuk gelişimi alanındaki uzmanlar tarafından açıkça duyuldu. Ancak, bu otuz yıl önceydi ve ne zaman küçük bir hareket olsa, ne zaman bilinçdışı biraz açılrsa, hemen bir karşı hamle yapılıyordu. Bedeli ne olursa olsun (yani psikanalizden kaçınma pahasına bile olsa), rahatlık yeniden sağlanmalıydı. Her seferinde aynı olan bu süreç, engel teşkil eden canavarı yutmak ve tercihen sindirmekten; canavarı reddetmek değil, ki bu onu daha da güçlendirebilir, onu sorunsuz bir şekilde ilhak etmekten, onu kendine ait kılmaktan, onu sahiplenmekten ibarettir.

annesinin ayrılışını ve dönüşünü simgeselleştirmek için *fort/da* diyebildiğinde, o anda Almancanın karakteristik “farklılık özelliklerini” bilmeden asimile etmişti. Bu paradigmatik anekdotta çocuk, bir kaybı kontrol etme yeteneğini kelimelerle neşçyle ifade ederken aynı zamanda üzüntüsünün nedenini bastırır ve bilinçdışı ortaya çıkar. Bu andan itibaren bilinçdışı, gelişiminde sonraki kayıp veya eksiklik deneyimleriyle ilgili tüm fonemik izlerin deposu hâline gelir. [Judith Feher-Gurewich – JFG]

Günümüzde her kurum psikanalistlerle donatılmıştır; en az birini işe almadan çalışmak imkânsızdır.² Ancak, buralarda çoğu zaman analistin “etkisiz hâle getirildiğini” görürüz. Analist buralarda elbette dekoratif bir unsurdur ve her şey ya onu kenara itmek ya da her yerde onun varlığını hissettirmek için düzenlenmiştir; bu da herhangi bir analitik çalışmanın kendi yöntemleriyle yapılmasını engeller. Analist; ayakta tedavi kliniklerinde, iç ve dış stajlarda, hastaların artık şizofreni değil de Baba-nın-Adı’nın menedilmesi³ nedeniyle yatırıldığı psikiyatri bölümlerinde (Gerçi burada değişen tek şey, hasta dosyasının yazılma şeklidir!), ayrıca tıbbi birimlerde, pediatri bölümlerinde ve bazen okullarda bile çalışmaktadır.

Analitik eğitim almış psikologlar hem devlet okulları hem de özel okullar tarafından sadece öğrencilerle tartışma grupları düzenlemek için değil, aynı zamanda çocukları şu anda “öğrenme güçlüğü” olarak adlandırılan sorunlara sahip ebeveynlerle görüşmek için de işe alınmaktadır. Peki, bu organize ve az çok zorunlu olan “engellerin kaldırılması” sürecinde öğrencinin talebinin akıbeti ne olacak? Psikanaliz, her yerde var olarak hiçbir yerde olmama riskini almıyor mu? Burada kontrolden çıkma olasılığı göz ardı edilmemelidir. Çocuklar, Freud’un keşifleriyle artık hiçbir benzerliği kalmayan analitik kuramlarla 2000 yılında da izlenecek mi?

Bir keresinde, analitik eğitim almamış bir pediatrist, Françoise Dolto’nun kitaplarını dikkatlice okuduktan sonra indeks kartlarına özenle yazdığı yorumları, antibiyotiklerden bıkmış hastalarına nasil sunduğunu anlatmıştı. Bir konuşma terapisti de geçenlerde bana gelip genç danışanlarının “Oidipus kompleksleri üzerine çalıştığını”

2 Burada, Bonneuil’de Mannoni’nin analitik terapiyi kurumdan ayrı tuttuğunu ve Dolto’nun da psikanalizin kurumsal bir ortamda mümkün olmayacağını düşündüğünü hatırlayabiliriz.

3 Baba-nın-Adı’nın menedilmesi, simgesel işlevin başarısızlığını ifade eder ve psikotik durumlarla ilişkilidir. [JFG]

söyledi ve yanlış yorumlar yapmak istemediği için ona süpervizyon vermemi istedi.

Analistlere gelince, ebeveynler çocuklarının yetiştirilme sorumluluğunu onlara devretmiyor mu? Bir baba bana, “Onunla siz ilgilenin. Onu bizim yapacağımız kadar mahvedemezsiniz ya. Hem sizi görmeye gelmekten rahatsızlık duymuyorum; analistlerin konuşmadığını okumuştum, yani bana soru sormayacaksınız,” demişti. Dominique Guyomard (1992) da bir babanın kendisine danışmaya gelip abartılı bir hareketle çek defterini çıkararak “İstedığınız ücreti söyleyin. Oğlum konuşmuyor. Onu konuşturmak için ne yapmanız gerekiyorsa yapın, sonra da bu konuyu kapatalım,” dediğini aktarmıştır.

Televizyon programları, radyoda verilen tavsiyeler, yüksek tirajlı dergilerde yayımlanan az çok ciddi makaleler... Bu ele geçirilmiş psikanaliz, onu niteleyen bütün altüst edici gücünü kaybetme riskiyle karşı karşıya değil mi? Yine de psikanalitik terimlerle konuşabilmemiz gerekmiyor mu? Dolto, öyle olduğuna inanıyordu. O, çocukluğa farklı bir bakış açısı getirilmesini her şekilde teşvik etti ve sesi gerçekten de duyuldu. Françoise Dolto Arşiv ve Dokümantasyon Derneği’nin son genel kurulunda Alain Vanier, Dolto’nun günümüz dünyasında Pasteur’ün kendi döneminde yaptığı kadar büyük bir devrim yarattığını söylemişti.

Dolto’nun katkılarının toplumumuzda yarattığı değişimin boyutunu elbette henüz tam olarak kavrayamadık; bunun önemi zamanla anlaşılacaktır. Ancak, modern bir çocuğun gününü nasıl geçirdiğini düşünürsek, sabah kalktığında ebeveynleriyle olan ilişkilerinde ve okulda nasıl karşılandığında Dolto’nun etkisini anlayabiliriz. Bu okulun adı Françoise Dolto Kreşi ya da Dolto Ortaokulu olmasa da en azından sağlık veya öğretim kadrosunda Dolto’nun çalışmalarını okumuş ve dikkate almış pek çok kişi olacaktır. Aynı şekilde, eğer doktor kitaplar, televizyon veya radyo aracılığıyla Dolto’nun çocuklara duyduğu yoğun saygıyı öğrenmişse, çocuğun pediatriğine yaptığı ziyaretler de

farklı olacaktır. Ve ebeveynler, geceleri uyku öncesi ritüelinde çocuklarının endişelerine daha duyarlı, onunla konuşmaya ve onu dinlemeye daha hazır olacaktır. *La Difficulté de vivre* [Yaşamın Zorluğu] kitabında Dolto (1982), kendisi için psikanalistin rolünün tedavi etmek ve bencilce bilgi biriktirmekten öteye geçtiğini, insani ızdırap deneyiminden köken alan bu rolün psikanalistin ofisinin dışına çıkarak günlük yaşamındaki faaliyetlerine kadar uzandığını söylemiştir.

Onun mesajı, toplumsal düzeyde duyuldu. Psikanalizin kendisiyle ilgili meseleler ise biraz daha karmaşık. Danışanlar ve analistler üzerindeki “Dolto etkileri” her zaman olumlu olmuyor. Hazır çözümler ve reçeteler hızla ortaya çıkıyor, bolca tavsiye veriliyor ve çocuklar bazen kendilerine gösterilen iyi niyetli ama beyhude çabaların çokluğundan bunalıyor. Dolto bunu biliyordu. 1983 yılının bir yaz akşamı bu konuyu konuşurken gülümseyerek şöyle demişti:

Evet, Dolto'yu taklit edecekler, bu da bilinçdışı hakkında hiçbir şey anlamadıklarını gösteriyor. Hedefi iskalayacaklar ama bu kaçınılmaz bir şey; eğer söylemek istediklerimi aktarabilirsem, yine de buna değer. Bu, bir rengin gerçekten canlı olmasını istemeye benziyor. Boya kutusunu baş aşağı çevirdiğinde her yere istemediğin türden sıçramalar olur ama bu sıçramaları yavaş yavaş ortadan kaldırmak, bugünün analistleri olan sizlerin görevidir. Önemli olan, rengin resmin merkezinde olmasıdır.

Françoise Dolto izlerini, rengini, analist olarak yaptığı çalışmaların çok ötesinde bıraktı. Çalışmalarında dikkati en çok hak eden şey, her zamanki gibi en az tartışılan şeydir. Mesajını iletme için psikanalizin iyi büyükannesini rolünü üstlenmeyi kabul etse de aynı zamanda yorumlarında büyük bir şiddet ve işlerini yapma biçiminde büyük bir titizlik sergiledi. Yumuşatılıp etkisizleştirilme tehlikesiyle karşı karşıya olan şey, başarısının bu olağanüstü yıkıcı ve rahatsız edici yönüdür.

Satır aralarını okursak, çoğu zaman onun son derece Freudcu olduğunu ve hiçbir şekilde güven vermeyen bir çocuk imajı sunduğunu

görürüz. Dolto'nun tarif ettiği bu çocukla karşı karşıya kalan yetişkinlerin ve psikanalistlerin kendilerini incelemek ve sorgulamak için geçerli sebepleri vardır. Konferanslarında ısrarla uzman tavsiyesi isteyen analistlere sık sık şöyle cevap verirdi: “Bana bu aptalca soruları sormayı bırakın; bunlara hazır cevaplarım yok! Sizin de benim gibi bir bilinçdışınız var, neden onu dinlemiyorsunuz?” Onun yönelimi, kendisini eleştirenlerin iddia ettiğinin aksine, pedagojiye değil psikanalize yönelikti.

Çocuk psikanalizin son derece zor olduğunu sürekli vurguladı ve bunun için bilinçdışını çok iyi tanımak gerektiğini savundu. Bunun daha yumuşak veya “hafif” bir analiz ya da alan içindeki bir alt uzmanlık dalı olduğunu söylemek, söz konusu bile olamaz. Analitik eğitim almamış psikiyatrist ve psikologları, çocuklara analiz uygulamaya kalkıştıklarında kendilerinin maruz kalacağı risklere karşı uyardı. “Çocuk, Onun ‘Hastalığı’ ve Ötekiler” adlı kitabının başında çocuk analizinin de analiz olduğunu söyleyen Maud Mannoni (1967) gibi Dolto da çocuklar ve yetişkinler için risklerin aynı olduğunu ve analistin risk almaktan kaçınamayacağını vurguladı. Ancak analist, yetişkinlerde bazen, yanlış bir şekilde, çerçeve tarafından korunduğunu hissedebilirken çocuk analizinde gereken yaratıcılık, çalışmayı daha tehlikeli hâle getirir. “Gerçeği söylemenin” ne olduğunu bilen çocukları kandırmak imkânsızdır.

Françoise Dolto'nun mezar taşına yazılmasını istediği sözler, onun analitik yaklaşımını özetliyor: “Korkmayın.” Gerçekten, en azından medyanın olumsuz etkilerine karşı mücadele edebilmek ve Dolto'nun bize verdiği mesajı ve titizliği her ne pahasına olursa olsun korumak için korkmamalıyız, ancak böylece biz de bunları başkalarına aktarabiliriz.

Aynı yıllarda Mannoni'nin medyaya karşı tutumu daha ılımtı ancak yine de psikanaliz dünyasına ve kurumlara sağlam ve köklü bir “renk” kattı. O da fikirlerinin belli bir yöne sapmasına ve

verimsiz bir şekilde taklit edilmesine engel olmadı. 1968'in kargaşası içinde Bonneuil Okulu'nun kuruluşunun etkisi o kadar büyüktü ki, bugün birçok kurum onun kuramlarını uygulamaya koyduğunu iddia ediyor. "Bonneuil yöntemi" bir reçete hâline gelirse, sonuçlar kaçınılmaz olarak felaket olacaktır; kuram işte o zaman bilinçdışına karşı bir engel görevi görecektir. Fakat burada da mesajı iletmek ve bir kurumun, geleneksel psikiyatri çizgisinin dışında da işleyebileceğini göstermek zorunda değil miyiz?

Günümüzde, çocuğu semptomlarından kurtarmak için ebeveynlerle görüşmenin yeterli olduğu gerekçesiyle çocukların artık dahil edilmediği görüşmeler yapılmaktadır. Ancak, Maud Mannoni'yi okuma zahmetine giren hiç kimse böyle bir sapmayı kabul etmeyecektir. Onun çocuğun kendisine gösterdiği ilgi ve saygı, çocuğun psikanalitik görüşmelerden dışlanabileceğini düşünmemize izin vermez çünkü semptomu taşıyan ve acı çeken, çocuktur. Semptom hem çocuğa hem de ebeveynlere aittir ve bizim çalışmamız gereken alan da bu orta noktadır.

Mannoni düşünceleri çarpıtılmasın diye *L'Enfant arriéré et sa mère* kitabını yazmasa mıydı? Elbette hayır. Ancak bu, günümüzün analistlerinin eski neslin keşiflerinin şöhretine güvenerek rahatlayamayacaklarını göstermektedir. Psikanalizin ne olduğunu ve özellikle de ne olmadığını her an yeniden tanımlamaya devam etmeliyiz. Çocukla yapılan her seansta psikanalistin çalışma aracını sadece kuramsal kurallara göre değil, kendi bilinçdışımıza göre de yeniden icat etmeliyiz. Belki de en önemlisi, eğer gelecek nesil analistlerin yirmi yıl sonra "Analist ile İlk Buluşma, Elli Yıl Sonra" başlıklı bir yazı yazabilmelerini istiyorsak, bir etiğin önemini vurgulamaktır.

Aileler açısından bakıldığında, psikanalitik kuramın yaygınlaşmasının etkileri olmuştur. Medyadan bilgi alan danışanlar ilk görüşmede hâlâ şaşırabilir mi? Birkaç bilgiç annenin sözleri, en kötü korkularımızı doğruluyor.

Pierre’in annesi. Oğlu için randevu almıştı ama tek başına geldi ve bunu şöyle açıkladı:

Pierre ve babasına, gelmelerinin gereksiz olduğunu söyledim. Sorunun bende olduğunu biliyorum. Ayrıca herkes bilir ki, sekiz yaşındaki bir çocuk sorun yaşıyorsa, sorunun annede olduğu düşünülür. Pierre’in oldum olası astımı vardı ama şu anda durumu daha da kötüleşiyor. Bu semptom kesinlikle benim endişemin bir belirtisi. Bu arada, belirtilerden bahsetmişken, ben Kova burcuyum ve yükselenim Yay, yani bir hayal edin! Açıklamama gerek yok, eminim anlıyorsunuz.

Anladığım tek şey, Pierre’in boğulmakta olduğuydu. Annesi ironiyle “Bu normal,” dedi, “onun için *her şeyi yaptım*.” Pierre en yüksek dozda sakinleştirici ve bronkodilatör alıyordu ve ölüm riski vardı. Konuşabileceği zaman ve mekân bir kez daha elinden alınmıştı. Pierre için bir randevu verdim ama görüşmeye gelmedi.

Sylvie. Analist ile ilk görüşmesi öncesinde kapının diğer tarafında yalnız başına duruyordu. Yedi yaşındaydı. Onu ofisime çağırdım ve bana, ailesinin onun buraya tek başına gelmesini istediğini söyledi. Ona, “Yatağa işlemek senin sorunun,” demişlerdi, “Bunu hanımefendiye anlatarak sorununu çöz. Konuşması gereken sensin, biz değiliz. Bir saat sonra seni binanın dışından alacağız.” Sylvie neden orada olduğunu anlamadığını söyledi; kendisi gayet iyiydi. Ebeveynlerini rahatsız eden (randevuyu onlar aldıkları için) bu çok nadir görülen yatak ıslatma sorunu, onu rahatsız etmiyordu. Geri gelmek istemiyordu. Ayrılırken ona ebeveynleri için bir randevu zamanı verdim ama onlar hiç gelmediler.

François. Ofisime ilk kez tek başına geldiğinde kanepeye uzandı. Şaşkınlığımı dile getirdiğimde, “Psikanaliz böyle bir şey değil mi? Dokuz yaşında olsam da sorunlarımı ve rüyalarımı size anlatmam gerekiyor. Bunu televizyonda gördüm,” dedi. François’ın kendine ait çocuk konumunu yeniden kazanması ve çalışmamızın nihayet başlayabilmesi için birçok seans gerekti.

Bu üç ilk görüşme, günümüzde önceden programlanmış görüşmelere analitik bir boyut kazandırmak için kaçınmamız gereken tuzakların zorluğunu, hatta sapkınlığını, tipik bir şekilde yansıtır. Bu çocuklar ve ebeveynleri bana, tanıdık bir oyunun performansını sergileyen aktörleri hatırlatıyor. Medyanın psikanalize yönelik yaygın ilgisi, sürpriz unsurunu giderek daha nadir hâle getirdi. Sanki amaç; hiçbir sürprizin olmaması, hiçbir şeyin açığa çıkmaması ve bastırılmış olanın geri dönmemesiymiş gibi. Eskiden danışanlar analist ile ilk görüşmede hazırlıksız yakalanırdı. Bugün ise neye bulaştıklarını bildiklerini sanıyorlar. Ancak, dirençlerin kesinlikle daha fazla olduğu ve bu nedenle işimizin daha da zorlaştığı bir ortamda, işler otuz yıl öncekiyle bir bakıma aynıdır çünkü aileler analizi asla bekledikleri gibi bulmazlar. Umarım aynı durum; canlı ve yaratıcı kalmaya, şaşırmaya, öğrenmeye ve sarsılmaya açık ve hazır olması gereken analistler için de geçerlidir.

Kuram mevcutsa, yalnızca çalışmalarımıza eşlik eden, bir referans noktası veya koruyucu bir bariyer olarak vardır ve karşılaşma riskini asla engellemez. Kuram hiçbir durumda, bir çocuğun ve ailesinin geçmişine hazır bir cevap veya fikir dayatmamıza yol açmamalıdır. İki kişi birbirine benzemez; her yeni karşılaşma bir “ilk kez”dir. Winnicott (1971a), *Therapeutic Consultations in Child Psychiatry* [Çocuk Psikiyatrisinde Terapötik Konsültasyonlar] kitabının girişinde, yeni bir vakayı incelerken tek yol arkadaşının, kendisinin bir parçası hâline gelmiş ve bu nedenle kasıtlı olarak başvurması gerekemeyen bir kuram olduğunu söyleyerek kuramların rolünü güzel bir şekilde özetlemiştir.

Bir çocuğu dinlerken öğrenmeliyiz ve bunu yapmanın tek yolu, bilmediğimizi kabul etmektir. Ya da belki de, bizim bir parçamız hâline gelen bilgimizin bizi bir sihirbaz ya da mucize yaratıcısına dönüştüremeyeceğini kabul etmek. Analistin tutumu, alçakgönüllülük olmalıdır. Her şeye kadir olma iddiası, çocuk tarafından hemen

teşhir edilecek ve sessiz kalıp yokmuş gibi davranarak “rolünü” sürdürdüğünü zanneden analist gülünç saklanma yerinden küçük danışanı tarafından acımasızca çıkarılacaktır.

Tüm kusurlarımızla çalışmak zorundayız. Winnicott (1971a), danışana, analistin anladıklarının sınırlarını bildirmek için yorum yaptığını söyler. Her hata; hakiki mevcudiyet, yaratım ve Lacan’ın ifadesiyle (1953-1954) “dolu konuşma” olasılığını engeller: “Dolu konuşma, eyleyen bir konuşmadır... Öznelerden biri, konuşma sonrasında kendisini öncesinde olduğundan farklı bulur” (s. 107). Analist, Freud’un tavsiyesine uyarak, önyargısız ve peşin fikirlerden uzak, hazır, ötekine ve bilinçdışına açıktır. Kuram bize rehberlik ediyorsa, bu sadece analizanlarımızı daha iyi dinleyebilmemiz içindir. Her çocuğun kendi kuramı vardır ve biz bunu ondan alırız. Uygulama sırasında analistin hiçbir garantisi yoktur ve tüm kurnazlığıyla bilinçdışı, herkesin bir yemek getirdiği ortak bir sofraya değildir. Orada getirdiğimiz şaraptan başka bir şarap bulmaktan korkuyor muyuz?